

УДК 338.2

Фролова А. А.

Грінько І. М.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

УДОСКОНАЛЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті досліджено наукові підходи до трактування сутності поняття «міграційна політика». Виявлено загальні чинники впливу на міграцію, від яких залежить ефективність міграційної політики, а також встановлено, що по відношенню до напрямку міграції існують чинники «притягування» та «відштовхування». Проведено аналіз залежності індексу безробіття як одного із вагомих чинників впливу на міграцію від обсягу чистої міграції в ТОП-10 країн ЄС за кількістю емігрантів та України. Проаналізовано динаміку грошових переказів заробітчаним України, Польщі та Румунії у 2010–2017 рр. На підставі проведеного аналізу показників міграції запропоновано рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України.

Ключові слова: міграційна політика, міграція, безробіття, чиста міграція, грошові перекази.

Постановка проблеми. Наростанню обсягів міжнародних міграційних переміщень трудових ресурсів та змін їх сутнісних характеристик сприяє передусім активний розвиток глобалізаційних процесів. Історично склалося, що саме велика кількість чинників спонукає людей до міграції. Зміна клімату, демографія, економічна нестабільність у країні, зростаюча нерівність і прагнення до кращого життя, а також незадоволеність потребами ринку праці України стимулюють міграційні переміщення. Глобалізація значно збільшила число людей, у яких з'являється бажання та здатність переїхати в іншу країну. Свобода пересування відкриває нові можливості для населення України, проте значно підвищує вимоги до міграційної політики держави, яка має забезпечувати ефективне використання потенціалу міграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження міграційної політики широко представлені в зарубіжній літературі працями таких науковців, як М. Вайнер, Е. Мейерс, Д. Холліфілд та ін. В Україні також опубліковано численні праці, авторами яких є С.О. Западнюк, О.А. Малиновська, К.В. Шиманська та інші науковці та практики, які вивчали нагальні міграційні проблеми країни, пропонували своє бачення їх урегулювання засобами державної політики.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність великого обсягу напрацювань, недостатньо вивченим є питання щодо вдосконалення міграційної політики України.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є теоретичне обґрунтування, вироблення науково-методичних засад і практичних пропозицій, спрямованих на вдосконалення міграційної політики України.

Виклад основного матеріалу. Перед тим як надати рекомендації для вдосконалення міграційної політики України, проаналізуємо наукові підходи щодо трактування сутності поняття «міграційна політика» (табл. 1).

На нашу думку, найповнішим є визначення міграційної політики, що було сформовано О.В. Кокоревою, адже у цьому визначенні чітко вказано особливості міграційних процесів, які необхідно враховувати для подолання негативних наслідків процесів міграції. Вчений у науковій праці [10] розглядає міграційну політику у вузькому та широкому значеннях як дії держави, пов'язані з упорядкуванням міграційних процесів. Позиція Е. Мейерса [9], на думку низки дослід-

ників, є нині найбільш прийнятною для аналізу міграційної політики, проте вона базується переважно на досвіді розвинутих країн, сформована передусім на прикладах країн призначення, а не походження мігрантів. Проаналізувавши різні погляди науковців щодо визначення поняття «міграційна політика», представимо авторське трактування цієї категорії. На нашу думку, міграційна політика – це сукупність заходів із боку держави щодо ефективного регулювання міграційних процесів для забезпечення сталого економічного розвитку держави та його відповідності глобалізаційним викликам сьогодення. Ефективна міграційна політика повинна поєднувати в собі інтереси держави та мігрантів. Тому дане визначення цього поняття включає характерний йому зміст, а саме враховує розвиток глобалізаційних процесів та забезпечення сталого економічного розвитку держави. Проте в подальшому можна було б уточнити та надати певний перелік необхідних заходів із боку удержави щодо ефективного управління міграційними процесами.

Варто також зазначити, що фактори притягування/відштовхування впливають на міграційні процеси (табл. 2). Відповідно до міграційної політики ми можемо регулювати ці міграційні процеси.

Складно визначити, які чинники притягування/відштовхування як країн походження, так і країн призначення є найбільш важливими для різних груп та класів людей. У кожній країні чинники матимуть індивідуальний характер, проте деякі можуть носити схожі риси, що може бути характерним для певного регіону.

Основними чинниками впливу на міграційні процеси є економічні причини. Найважливішим стимулом мігрувати є очікувана вища заробітна плата і ліпші загальні економічні результати в країні перебування. Міграційна політика країни призначення, зокрема можливість отримання дозволу на проживання і роботу, а також подібність мови і культури, є також важливими чинниками, що визначають вибір населення [15, с. 2]. Проте мотивація для міграції зменшуються з віком, тому що чим старшою є людина, тим нижче очікувані переваги від переїзду за кордон [15, с. 35].

Необхідно провести аналіз основних показників, завдяки яким можна проаналізувати ефективність міграційної політики держави. З країн ЄС виберемо лише ті країни, які мають мільйон та більше емігрантів у 2017 р. До ТОП-10 країн ЄС за кількістю емігрантів у 2017 р. належать: Вели-

Таблиця 1

Наукові підходи до трактування сутності поняття «міграційна політика»

Автор	Визначення
М.П. Бублій	Сукупність теоретичних положень, цілей і завдань, засобів і методів щодо регулювання внутрішніх і міждержавних процесів переміщення населення, її характер і спрямованість визначаються соціально-економічною стратегією держави, а також змістом зовнішньої політики на певному етапі розвитку.
В.С. Васильченко	Сукупність заходів, що здійснюються державою з метою регулювання міграційних процесів, створення умов для реалізації інтелектуального і трудового потенціалу мігрантів, побудови демографічного правового суспільства, забезпечення належного соціально-економічного та демографічного розвитку, дотримання принципів захисту національних інтересів, безпеки і територіальної цілісності України.
М.М. Відякіна	Комплекс заходів, що ґрунтуються на соціально-економічних та демографічних потребах країни, які держава й суспільні інститути реалізують з метою управління міграційними потоками, забезпечення належних умов для гармонійного співіснування громадян і мігрантів, сталого соціально-економічного розвитку.
А.П. Голиков, О.А. Довгаль	Комплекс законодавчих, організаційних, економічних заходів, спрямованих на регулювання в'їзду в країну і виїзду з країни населення, зокрема робочої сили.
С.Ф. Денисюк	Комплекс заходів, які належать до сфери державного управління і включають процес прийняття рішень, урегульований правовими нормами, контрольований представницькою владою і спрямований на впорядкування міграційних процесів.
О.В. Кокорєва	Концептуально-обґрунтована сукупність заходів державних і недержавних установ щодо регулювання й контролювання міграційних потоків з урахуванням соціально-економічного розвитку приймаючого регіону, національної сумісності, специфіки психології мігрантів і кліматичних особливостей місць розселення з дотриманням принципів захисту економічної безпеки національної економіки, а також подолання наслідків процесів міграції, що розвиваються стихійно.
О.А. Малиновська	Система умов, способів і заходів управління міграційною рухливістю населення.
О.А. Малиновська	Складова частина політики держави, спрямованої на збільшення своєї могутності та забезпечення безпеки.
Ейтан Мейерс	Результат взаємодії різних чинників соціально-економічного і зовнішньополітичного характеру, а також залежить від основних характеристик міграційного потоку і набуває інших рис залежно від того, чи йдеться про трудову міграцію, переселенську міграцію або пошук притулку.
В.М. Мойсеєнко	У вузькому сенсі – це вплив на механізми міграційного руху шляхом його стимулювання або, навпаки, обмеження, тоді як у широкому – на суспільні та соціально-економічні умови, які формують міграційну поведінку людей.
Т.П. Петрова	Система правових, фінансових, адміністративних і організаційних заходів держави та недержавних установ щодо регулювання міграційних процесів із позицій міграційних пріоритетів, кількісного та якісного складу міграційних потоків, їх соціальної, демографічної та економічної структури.
О.Т. Риндзак	Цілеспрямована діяльність органів державної влади щодо регулювання міграційних та інтеграційних процесів, а також пов'язаних із ними чинників із метою оптимізації міграційної активності населення з позицій національних пріоритетів, гармонізації індивідуальних і суспільних інтересів, яка у тісній взаємодії з іншими видами політики покликана сприяти поліпшенню якості життя населення і цілісності соціуму, а також відповідати потребам розвитку людини як найвищої цінності.
А.У. Хомра	Комплекс розробок і заходів, спрямований на формування необхідних потоків і потрібної інтенсивності міграції населення.

Джерело: систематизовано авторами за [1–13]

Таблиця 2

Загальні чинники впливу на міграцію

Чинники притягування (pull factors)	Чинники відштовхування (push factors)
<ol style="list-style-type: none"> Вища оплата праці, наявність можливості для працевлаштування, можливість вибору робочого місця з урахуванням особистих уподобань. Найвагомим чинником міграції є розмір заробітної плати, яка може гарантувати гідний рівень життя мігранта та його родини Політична стабільність Гарантія безпеки Вища купівельна спроможність населення Потенціал розвитку та освіти дітей, шанс самореалізації, підвищення рівня амбіцій Поліпшення умов життя, вищий рівень життя, можливість покращити свій добробут Підприємницькі можливості, відсутність негативних проявів корупції, більш вигідне оподаткування доходів Наявність програм соціального забезпечення, тобто соціальний захист 	<ol style="list-style-type: none"> Несприятлива ситуація на ринку праці, зокрема посилення безробіття, незадовільний розмір заробітної плати, низькі умови праці, а також невідповідність між рівнем оплати праці та фактичною вартістю життя в країні Посилення політичної нестабільності Військові конфлікти, відсутнє відчуття захищеності, неналежний рівень безпеки (загроза безпеці) Високий рівень інфляції, низька купівельна спроможність населення, заборгованість із виплати заробітної плати Незадовільний рівень економічного розвитку країни. Низький рівень життя населення (межа бідності) Несприятливі умови ведення бізнесу, корупція

Джерело: виявлено та систематизовано авторами за [14; 15]

Королівство Великої Британії (4,9 млн осіб), Польща (4,7 млн осіб), Німеччина (4,2 млн осіб), Румунія (3,6 млн осіб), Італія (3 млн осіб), Португалія (2,3 млн осіб), Франція (2,2 млн осіб), Іспанія (1,3 млн осіб), Болгарія (1,3 млн осіб) та Нідерланди (1 млн осіб). З урахуванням цього проведемо аналіз залежності індексу безробіття як одного з вагомих чинників впливу на міграцію від обсягу чистої міграції (рис. 1).

Слід зазначити, що в Німеччині міграція становить 1 850 000 осіб у 2017 р., це найбільше

значення по відношенню до інших країн ТОП-10 й України. Наступними країнами після Німеччини, у яких значний обсяг чистої міграції, є: Великобританія (900 000 осіб), Франція (400 002 особи), Італія (350 000 осіб), Іспанія (200 000 осіб), Нідерланди (80 000 осіб). Показник чистої міграції у 2017 р. досягає від'ємних значень в інших досліджуваних країнах: Болгарії (-24 001 особа), Португалії (-30 001 особа), Польщі (-50 002 особи), Україні (-100 000 осіб) та Румунії (-150 000 осіб) [16].

Рис. 1. Розміщення країн у координатах обсягів чистої міграції в розрізі індексу безробіття за 2017 р. Джерело: побудовано на основі даних [16]

Графічна інтерпретація залежності індексу безробіття від обсягів чистої міграції, свідчить, що показник рівня безробіття в Україні становить 9,45%, це на 1,72% більше від середнього значення даного показника країн (7,73%) [16]. Рівень безробіття в Іспанії сягнув 17,22% та є найбільшим порівняно з іншими досліджуваними країнами ТОП-10 та України, тобто на 9,49% більше від середнього значення показника по країнам [16]. Із досліджуваних країн найменший індекс безробіття (залежно від обсягів чистої міграції) у Німеччині – 3,75% (це на 5,7% нижче, ніж в Україні та на 13,47%, ніж в Іспанії), Великобританії – 4,33%, Нідерландах – 4,84%, Польщі – 4,89%, Румунії – 4,93%, Болгарії – 6,16%, Португалії – 8,87%, Франції – 9,4%, Італії – 11,21% [16]. Тоді як норма рівня безробіття становить до 5%, критичний рівень – 15%.

Для порівняння проведемо аналіз залежності індексу безробіття від обсягу чистої міграції у 2012 р. (рис. 2). Зокрема, у Німеччині міграція становить 1 777 126 осіб у 2012 р., це найбільше значення по відношенню до інших країн ТОП-10 й України. Наступними країнами після Німеччини, у яких значний обсяг чистої міграції, є: Великобританія (990 000 осіб), Франція (361 722 особи), Італія (264 145 осіб), Нідерланди (62 687 осіб). Показник чистої міграції у 2012 р. досягає від'ємних значень в інших досліджуваних країнах: Іспанії (-570 000 осіб), Румунії (-299 997 осіб), Україні (-200 000 осіб), Португалії (-140 000 осіб), Польщі (-73 997 осіб) та Болгарії (-24 472 особи) [16].

Рис. 2. Розміщення країн у координатах обсягів чистої міграції в розрізі індексу безробіття за 2012 р. Джерело: побудовано на основі даних [16]

Графічна інтерпретація залежності індексу безробіття від обсягів чистої міграції свідчить, що показник рівня безробіття в Україні становить 7,53%, це на 3,03% менше від середнього значення даного показника країн (10,56%) [16]. У 2012 р. найвищим рівнем безробіття відзначилася Іспанія (24,79%), тобто на 14,23% більше від середнього значення показника по країнах [16]. Із досліджуваних країн найменший індекс безробіття (залежно від обсягів чистої міграції) у Німеччині – 5,38% (це на 2,15% нижче, ніж в Україні та на 19,41%, ніж в Іспанії), Нідерландах – 5,82%, Румунії – 6,79%, Великобританії – 7,89%, Франції – 9,4%, Польщі – 10,09%, Італії – 10,65%, Болгарії – 12,27%, Португалії – 15,53% [16].

Отже, у 2017 р. порівняно з 2012 р. спостерігається тенденція до зменшення рівня безробіття в досліджуваних країнах, окрім України та Італії. Зауважимо, що в країнах із нижчими показниками економічного розвитку та рівня життя й вищим рівнем безробіття спостерігається вплив населення.

Грошові перекази, отримані від заробітчан, поліпшують умови життя сімей мігрантів, сприяють скороченню бідності та підвищують купівельну спроможність. У 2017 р. Україна отримала від заробітчан 12,2 млрд дол. США, тоді як у 2015 р. сума отриманих грошових переказів становила 8,5 млрд дол. США, а в 2010 р. – 6,5 млрд дол. США, тобто спостерігається тенденція до зростання грошових переказів [17]. В Україні та Румунії спостерігається тенденція до зростання отриманих грошових переказів від трудових мігрантів, тоді як у Польщі – навпаки.

Дані Міграційного порталу [17] свідчать про доволі динамічний розвиток обсягів грошових переказів (рис. 3).

В Україні відсоткове співвідношення грошових переказів трудових мігрантів до ВВП у 2010 р. становило 4,8%, тоді як у 2017 р. – 10,8%, відповідно, значення для економіки та добробуту населення збільшилося на 6% [17]. А в країнах ЄС, таких як Польща та Румунія, відсоткове співвідношення отриманих грошових переказів до ВВП Румунії у 2017 р. (2%) порівняно з 2010 р. (0,4%) збільшилося на 1,6%, а в Польщі зменшилося з 1,6% (2010 р.) до 1,3% (2017 р.) [17]. Аналізуючи наведені статистичні дані, встановлено, що в Україні та Румунії з часом збільшується вплив грошових переказів трудових мігрантів на соціально-економічний розвиток держави, тоді як у

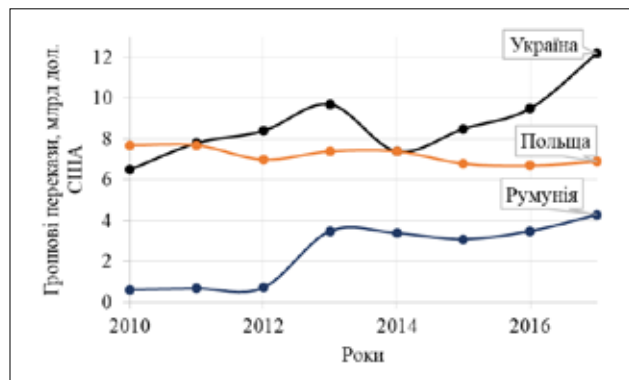

Рис. 3. Динаміка грошових переказів заробітчан у 2010–2017 рр.

Джерело: побудовано на основі даних [17]

Польщі незначно зменшилося відсоткове співвідношення грошових переказів трудових мігрантів до ВВП, що показує скорочення впливу грошових переказів мігрантів на соціально-економічний розвиток країни.

Висновки і пропозиції. За результатами проведеного аналізу стану міграційної політики запропонуємо рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України з урахуванням досвіду країн ЄС:

1. Провести перепис населення, щоб бути поінформованими щодо наявної кількості населення в державі.

2. Сприяти розвитку міжнародного співробітництва у сфері міграції, тобто залучення трудових ресурсів з-за кордону для запобігання дефіциту працівників та забезпечення економічного розвитку, як роблять сусідні країни ЄС.

3. Упровадити створення державних програм, які матимуть сформовану процедуру надання пільг, наприклад для відкриття власного бізнесу, оскільки після повернення в рідну країну трудові мігранти в змозі відкрити власну справу та тим самим створити додаткові робочі місця.

4. Розробити й підтримувати «бізнес-клуби» – ресурсні центри для мігрантів чи мережі місцевого рівня за сприяння місцевих органів влади з метою надання консультацій експертів зворотним мігрантам, підприємцям з-поміж трудових мігрантів та приваблення інвестицій трудових мігрантів/

діаспори. За рахунок передачі міграційних питань місцевим органам влади відбуватиметься вдосконалення міграційної політики держави.

Економічні консультаційні клуби (далі – ЕКК) – це неформальні форуми місцевого бізнесу й лідерів громади, які в практичний спосіб допомагають трудовим мігрантам знаходити можливості й інвестувати свій людський та фінансовий капітал, здобутий за кордоном, в економічні й соціальні проекти в рідній місцевості. Члени ЕКК надають практичні рекомендації наявним і потенційним підприємцям та інвесторам через неформальну платформу, що спирається на доказові дані стосовно наявних можливостей. ЕКК сполучені по вертикалі з національним рівнем через бізнес-форум діаспори. Мета бізнес-форуму діаспори полягає у тому, щоб регулярно збирати разом трудових мігрантів, лідерів діаспори та високопоставлених посадовців національних органів влади для виявлення обмежень і надання рекомендацій щодо розвитку й підтримання ефективних зв'язків із діаспорою, насамперед для приваблення інвестицій.

Ефективність міграційної політики буде досягнуто, якщо уряд, наприклад, упровадить національний план дій із питань міграційної політики, який урахуватиме специфіку економічного розвитку України. Цей план повинен включати пріоритети держави, реалізацію програм/заходів та очікувані результати.

Список використаних джерел:

1. Бублій М.П. Методологічні засади формування міграційної політики в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2009. № 2. С. 131–139.
2. Управління трудовим потенціалом : навчальний посібник / В.С. Васильченко та ін. Київ : КНЕУ, 2005. 403 с.
3. Відякіна М.М. Трансформація міграційної політики країн Західної Європи в умовах розширення ЄС : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 ; Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2009. 21 с.
4. Міжнародні економічні відносини : підручник / А.П. Голиков та ін. ; за ред. А.П. Голикова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 464 с.
5. Денисюк С.Ф. Напрямки розвитку міграційної політики в Україні. *Форум права*. 2008. № 3. С. 111–115.
6. Кокорева О.В. Міграційна політика в системі економічної безпеки національної економіки. *Вісник Донецького національного університету. Економіка і право*. 2010. Вип. 2. Т. 1. С. 172–177.
7. Малиновська О.А. Міграційна ситуація та міграційна політика в Україні. Київ : НІСД, 1997. 171 с.
8. Малиновська О.А. Міграційна політика: теоретичні підходи та напрями наукового аналізу. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2(33). С. 27–37.
9. Meyers E. Theories of international migration policies – a comparative analysis. *International migration review*. 2000. № 4. Vol. 34. P. 1247–1251.
10. Моисеєнко В.М. Территориальное движение населения: характеристика и проблемы управления : учебник. Москва : Мысль, 1985. 118 с.
11. Петрова Т.П. Концепція державної міграційної політики України: цільова орієнтація і основні напрямки. Київ : НДЗРП, 1991. 41 с.
12. Риндзак О.Т. Державна міграційна політика в контексті пріоритетів національної безпеки України. *Економіка України*. 2016. № 12. С. 72–81.
13. Хомра А.У. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования. Київ : Наук. думка, 1979. 146 с.
14. Everett S. Lee A Theory of Migration. *Demography*. 1996. № 1. Vol. 3. P. 47–57.
15. Прогноз міграції між ЄС, Вишеградською четвіркою та країнами Східної Європи: наслідки скасування візового режиму. *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Центр східних досліджень*. 2014. 184 с.
16. Офіційний сайт The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/> (дата звернення: 01.03.2019).
17. Migration data portal (IOM's Global Migration Data Portal). URL: https://migrationdataportal.org/data?i=stock_abs_&t=2017 (дата звернення: 01.03.2019).

Фролова А. А.

Гринько І. Н.

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

Резюме

В статье исследованы научные подходы к трактовке сущности понятия «миграционная политика». Выявлены общие факторы влияния на миграцию, от которых зависит эффективность миграционной политики, а также установлено, что по отношению к направлению миграции существуют факторы «притяжения» и «отталкивания». Проведен анализ зависимости индекса безработицы как одного из весомых факторов влияния на миграцию от объема чистой миграции в ТОП-10 стран ЕС за количеством эмигрантов и в Украине. Проанализирована динамика денежных переводов трудовых мигрантов Украины, Польши и Румынии в 2010–2017 гг. На основе проведенного анализа показателей миграции предложены рекомендации по усовершенствованию миграционной политики Украины.

Ключевые слова: миграционная политика, миграция, безработица, чистая миграция, денежные переводы.

Frolova A. A.

Grinko I. N.

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

IMPROVING MIGRATION POLICY OF UKRAINE

Summary

The article examines the scientific approaches to the interpretation of the essence of the concept of “migration policy”. The article is review the general factors of influencing migration on which the effectiveness of migration policy depends, and it is established that in relation to the direction of migration there are “pull factors” and “push factors”. We present an analysis of the dependence of the unemployment index, as one of the significant factors influencing migration, on the volume of net migration in the TOP-10 EU countries by number of emigrants and Ukraine. This study have analyzed the dynamics of remittances in Ukraine, Poland and Romania for the period 2010-2017. Based on the analysis of migration indicators and offered recommendations for improving migration policy of Ukraine.

Keywords: migration policy, migration, unemployment, net migration, remittances.